

**MINISTERUL JUSTIȚIEI
ADMINISTRAȚIA NAȚIONALĂ A PENITENCIARELOR**

**SONDAJ DE OPINIE
LA NIVELUL
PERSOANELOR PRIVATE DE LIBERTATE
DIN UNITĂȚILE PENITENCIAR**

RAPORT DE CERCETARE

Această cercetare îndeplinește
Activitatea 1.1 a Obiectivului 1 din Planul de Acțiune aferent
Strategiei de Comunicare și Imagine a ANP

Administrația Națională a Penitenciarelor
Str. Maria Ghiculeasa nr. 47
București, România

Telefon 021/ 242.90.09
Fax 021/ 242.60.78
www.anp-just.ro

SUMAR

1. **Notă metodologică** – pag. 3
2. **Observații preliminare** – pag. 3
3. **Calitatea vieții de detenție** – pag. 4
4. **Relația cu personalul penitenciarului** – pag. 7
5. **Participarea la activități în afara camerei de deținere** – pag. 10
6. **Aspecte reparatorii ale pedepsei** – pag. 14
7. **Cunoașterea instituțiilor care oferă sprijin după liberare** – pag. 15
8. **Asistența religioasă** – pag. 17
9. **Dificultăți postliberare și relația persoanei private de libertate cu familia** – pag. 18
10. **Concluzii și recomandări** – pag. 20

1. Notă metodologică

- Perioada de intervievare: 21 septembrie – 10 octombrie
- Studiul a avut caracter descriptiv, iar principalele obiective au fost:
 - identificarea opiniilor persoanelor private de libertate din unitățile subordonate Administrației Naționale a Penitenciarelor cu privire la calitatea vieții de detenție;
 - identificarea opiniilor persoanelor private de libertate cu privire la relația cu angajații sistemului penitenciar;
 - identificarea opiniilor persoanelor private de libertate cu privire la calitatea asistenței destinate reinsertiei sociale;
 - identificarea opiniilor persoanelor private de libertate cu privire la raporturile cu lumea exterioară.
- Pentru construirea eșantionului s-a folosit metoda eșantionării pe cote îmbinată cu cea aleatoare. Eșantionul a fost constituit dintr-un număr de 681 de persoane private de libertate, considerat reprezentativ pentru populația cercetării. Marja de eroare a cercetării este de $\pm 5\%$, cu un nivel de încredere de 99%.
- Instrumentul de lucru: chestionar standard elaborat de Compartimentul de Presă al ANP, aplicat de către operatori de interviu, angajați ai Serviciilor de Asistență Psihosocială și Educație din unitățile subordonate ANP.

2. Observații preliminare

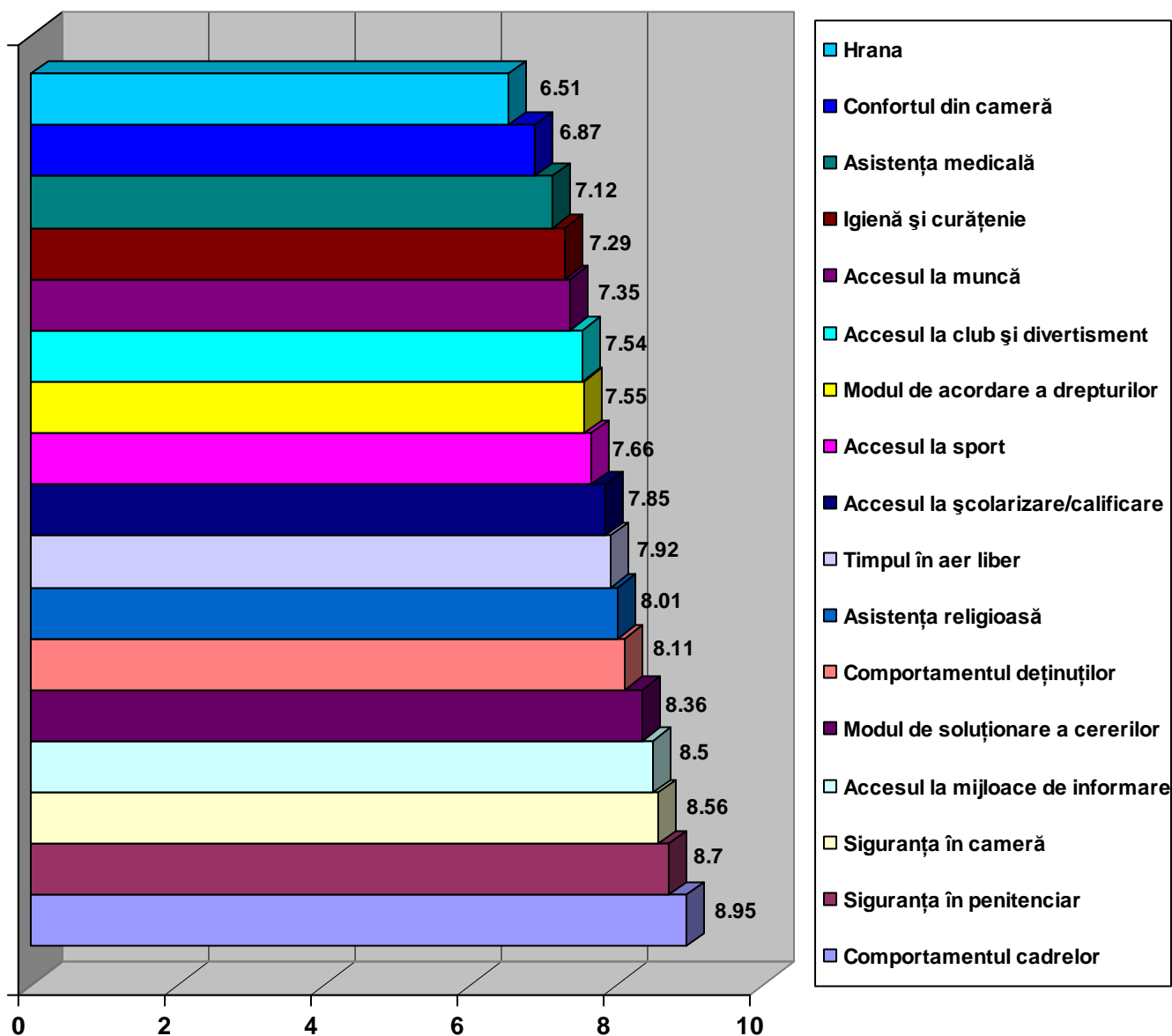
- Acest sondaj a fost prevăzut în *Strategia de Comunicare și Imagine a Administrației Naționale a Penitenciarelor*, și reprezintă Activitatea 1.1 a Obiectivului 1 din Planul de Acțiune aferent strategiei. Strategia a fost aprobată prin Decizia nr. 500 a directorului general ANP din 21.07.2006.
- Strategia de Comunicare și Imagine a Administrației Naționale a Penitenciarelor este subordonată principiilor de politică generală ale ANP, care indică faptul că efortul prioritar al sistemului penitenciar este de natură socială. Pentru atingerea scopurilor instituției persoanele private de libertate trebuie să fie tratate respectând drepturile fundamentale ale omului și demnitatea umană, iar perioada de detenție trebuie să fie gestionată astfel încât să faciliteze reintegrarea persoanelor private de libertate în societate. De aceea, am considerat necesar să aflăm opiniile persoanelor private de libertate din unitățile subordonate ANP cu privire la diferite aspecte ale vieții lor, ale problemelor cu care se confruntă în perioada de detenție și ale doleanțelor lor cu privire la procesul de reintegrare socială.
- Vedem persoanele private de libertate ca parte a societății și ca fenomen social, și considerăm că pedeapsa pe care aceștia o execută reprezintă o perioadă în care avem datoria de a interveni la nivel psihosocial, astfel încât să revină în comunitate ca cetățeni capabili de a trăi și a se susține prin propriile forțe, cu respectarea legilor și normelor morale acceptate. De aceea, părerile acestora ne pot ajuta să evaluăm corect eficiența sistemului în raport cu misiunea asumată, și să luăm măsurile necesare pentru corectarea deficiențelor constatate.

3. Calitatea vieții de detenție

Primul set de întrebări din chestionar a urmărit identificarea gradului de mulțumire a persoanelor private de libertate cu privire la calitatea vieții de detenție, prin evaluarea cu note de la 1 la 10 (10 fiind nota maximă) a 17 indicatori ai calității vieții în penitenciar. Subiecții cercetării au fost rugați, de asemenea, să îi ordoneze în funcție de importanța pe care o atribuie fiecărui indicator în parte.

Ca observație generală cu privire la acest prim set de întrebări, putem afirma că avem îndoieli asupra corectitudinii cu care operatorii de interviu (cadre din sectoarele de intervenție psihosocială) au aplicat acest item în unele unități. De altfel, un procent semnificativ dintre răspunsuri (11%) a fost anulat tocmai din acest motiv. Datele au fost invalidate fie pentru că notele date s-au repetat pentru toate aspectele vizate, fie pentru că succesiunea importanței aspectelor indicate era identică cu ordinea alfabetică prezentată în variantele de răspuns, fiind evidentă comoditatea și lipsa de profesionalism a unor operatori de interviu.

Mediile indicatorilor calității vieții de detenție

Totuși, chiar și condițiile în care unii operatori de interviu au distorsionat rezultatele în câteva penitenciare, se poate observa că există o nemulțumire evidentă a persoanelor private de libertate în special față de calitatea hranei (cea mai mică medie – 6,51), față de confortul din camera de deținere (în condițiile în care indicele de supraaglomerare din unele penitenciare depășește 150%), față de calitatea asistenței medicale și de condițiile de igienă și curățenie. Poate surprinzător, persoanele private de libertate sunt mulțumite cel mai mult de comportamentul cadrelor din penitenciar (media cea mai mare - 8,95). De asemenea, siguranța personală în camera de deținere și în interiorul penitenciarului sunt aspecte de care persoanele private de libertate sunt foarte mulțumite. O notă bună primește, de asemenea, accesul la mijloacele de informare.

Din păcate, unele din cele mai importante aspecte pentru efortul de reintegrare socială a persoanelor private de libertate, anume accesul la muncă și accesul la activități de școlarizare și calificare, au primit note mici sau mediocre în raport cu ceilalți indicatori ai vieții de detenție.

În ceea ce privește ordonarea indicatorilor în funcție de importanța acestora pentru calitatea vieții de detenție, persoanele private de libertate consideră că asistența medicală, hrana, modul de acordare și respectare a drepturilor, condițiile de igienă și curățenie sunt cele mai importante aspecte pentru o calitate superioară a vieții în penitenciare. De altfel, așa cum era și normal, indicatorii față de care persoanele private de libertate s-au declarat cei mai nemulțumiți sunt considerați, în general, cele mai importante aspecte pentru calitatea vieții de detenție.

Indicatorul calității vieții de detenție	Media locurilor (între 1 și 17)
1. Asistența medicală	5.04
2. Hrana	5.53
3. Modul de acordare/respectare a drepturilor	6.44
4. Condiții de igienă și curățenie	6.45
5. Confort în camera de deținere	8.15
6. Siguranța personală în cameră	8.45
7. Comportamentul cadrelor	8.66
8. Siguranța personală în penitenciar	9.03
9. Timp petrecut in aer liber	9.45
10. Modul de soluționare a cererilor	9.71
11. Accesul la mijloacele de informare	10.20
12. Accesul la activitățile sportive	10.28
13. Comportamentul deținuților	10.33
14. Accesul la activități productive	10.92
15. Accesul la activități de club/divertisment	10.95
16. Accesul la activități de școlarizare/calificare	11.01
17. Asistența religioasă	11.53

Având în vedere deviațiile standard foarte mari, în raport cu cele de la întrebarea anterioară, considerăm că a fost foarte dificil pentru persoanele private de libertate să ordoneze toți indicatorii, în majoritatea situațiilor înregistrându-se efectul de *halo*, ceea ce distorsionează într-o oarecare măsură datele. Pe lista prezentată de către operatorul de interviu, accesul la activități productive, accesul la activități de școlarizare, calificare și accesul la activități de divertisment au ocupat ultimele 3 poziții, ceea ce poate induce așa-numitul efect de halo (cei chestionați tind să acorde atenție doar primelor poziții din listă).

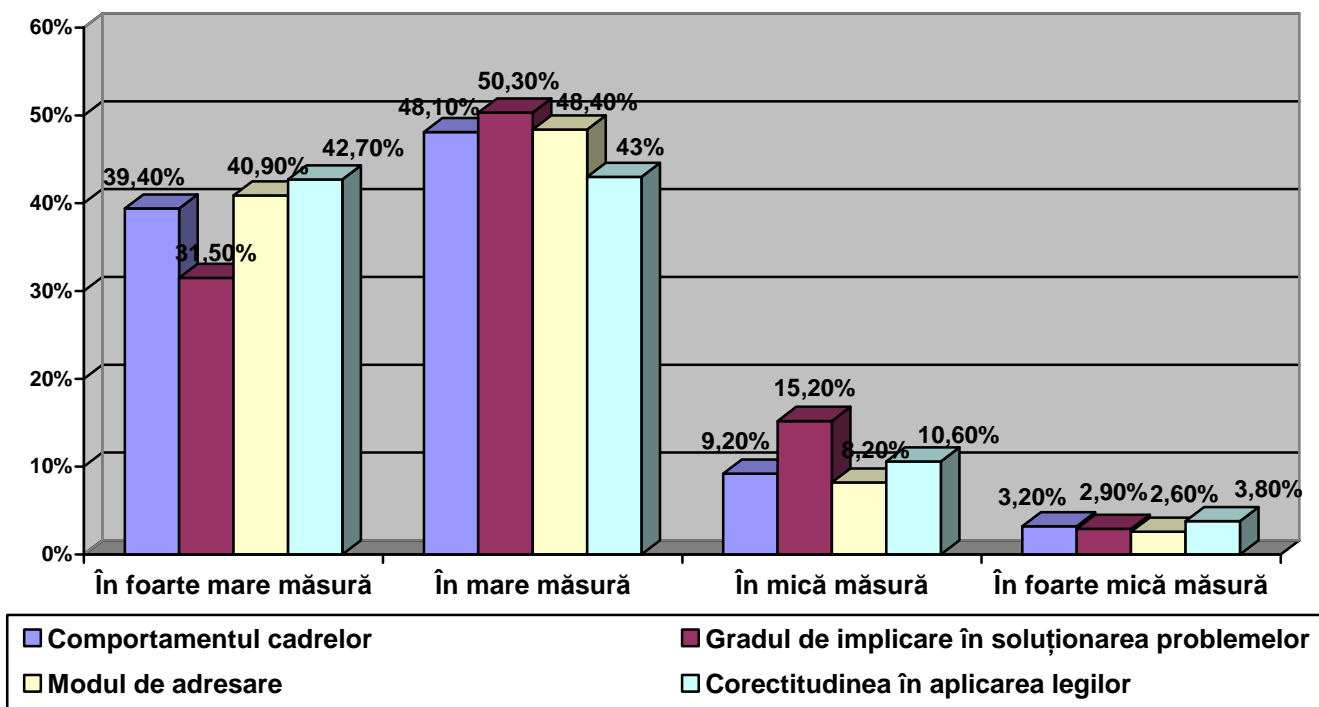
Chiar și în aceste condiții, ignorarea sau plasarea conștientă a principalilor indicatori cu efect nemijlocit asupra posibilităților de reinsertie socială printre cele mai puțin importante aspecte ale vieții de detenție (accesul la muncă, activități de club-divertisment, activități de școlarizare/calificare și asistență morală/religioasă), indică dificultatea/eșecul serviciilor de intervenție psiho-socială în a explica persoanelor private de libertate scopul detenției și al sistemului penitenciar în ansamblul său. De altfel, și notele mediocre primite de acești indicatori, care indică un grad de mulțumire scăzut față de calitatea programelor și activităților dedicate reinsertiei sociale, arată fie slabul potențial de atracție al acestora, fie slaba lor calitate.

De asemenea, plasarea nevoilor de bază (hrana, igiena, asistența medicală) în *top-ul* ierarhiei arată că sistemul penitenciar are încă dificultăți majore în satisfacerea lor, activitatea angajaților sistemului penitenciar fiind încă concentrată asupra rezolvării unor probleme ce țin de supraviețuire individuală și satisfacere de nevoi primare în timpul detenției, și prea puțin asupra rezolvării unor probleme cu relevanță socială (terapie, educație, muncă și calificare în vederea reinsertiei sociale).

4. Relația cu personalul penitenciarului

Marea majoritate a persoanelor private de libertate se declară mulțumită de comportamentul cadrelor (87,5% se declară mulțumiți în mare sau în foarte mare măsură). Aceleași procente mari se păstrează și în cazul aprecierii gradului de implicare în soluționarea problemelor (81,8% în mare sau în foarte mare măsură) și a modului de adresare (89,3%).

Aprecierea relațiilor cu personalul

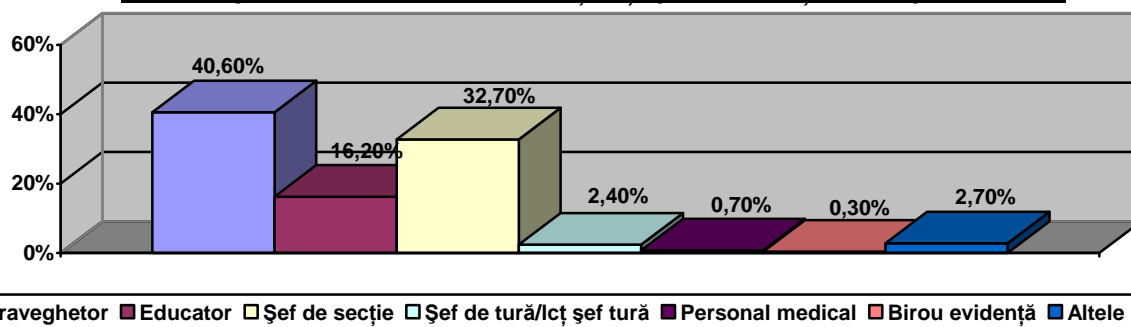

Surprinde procentul mare al celor mulțumiți cu privire la corectitudinea în aplicarea legilor și regulamentului (85,7% în mare sau foarte mare măsură), ținând cont de faptul că unul dintre indicatorii de calitate a vieții de detenție care viza gradul de mulțumire față de “modul de acordare/respectare a drepturilor” nu s-a situat printre primele locuri, ceea ce ne determină să apreciem că deținuții fac distincția între modul de acordare a drepturilor – categorie generică sub aspectul instituțional, al reglementărilor (aspect de care sunt nemulțumiți) și personalul care trebuie să asigure respectarea acestor drepturi (față de care aprecierea este pozitivă). Aceeași idee este subliniată și de faptul că deținuții sancționați disciplinar în general se declară mulțumiți și foarte mulțumiți de modul de adresare a personalului.

Rugate să indice persoana la care apelează cel mai des pentru soluționarea problemelor, 40,6% dintre persoanele private de libertate au declarat că agentul supraveghetor este cel care, de regulă, le rezolvă problemele. 32,7% apelează, în general, la comandantul de secție pentru rezolvarea problemelor și doar 16,2% afirmă că solicită ajutorul angajaților serviciului de intervenție psihosocială. Este, deci, de remarcat, din nou, slaba poziționare a acestui serviciu, responsabil cu programe și activități de reinserție socială, în ceea ce privește gradul de mulțumire față de activitatea personalului de asistență psiho-socială. Practic, persoanele private de libertate

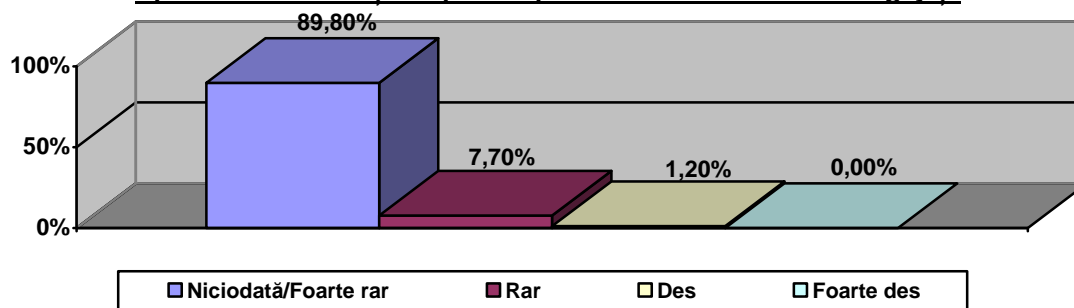
consideră mai indicat să apeleze la persoane fără pregătire în domeniul consilierii pentru rezolvarea problemelor (anume, la cadrele din sectorul „pază” – 73,3%), decât la educatori, psihologi, etc., ceea ce arată fie slaba informare cu privire la rolul acestora, fie neîncrederea în capacitatea și competența lor de a rezolva probleme personale concrete.

La cine apelează cel mai frecvent deținuții pentru soluționarea problemelor

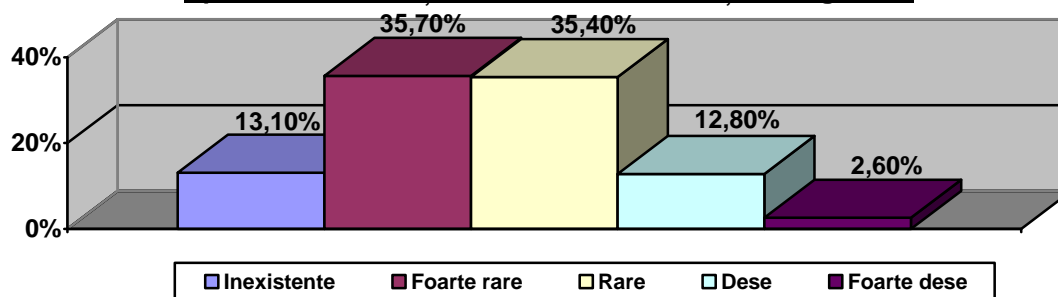
În ceea ce privește frecvența conflictelor, situația raporturilor între personal și persoanele private de libertate pare să fie la un nivel optim, 90% dintre persoanele private de libertate susținând că au fost implicate foarte rar sau niciodată în conflicte cu personalul penitenciarului în ultimul an. Numai 1,2% dintre persoanele private de libertate au declarat că au fost des parte a conflictelor cu cadrele penitenciarului.

Aprecierea frecvenței implicării personale în conflicte cu angajații

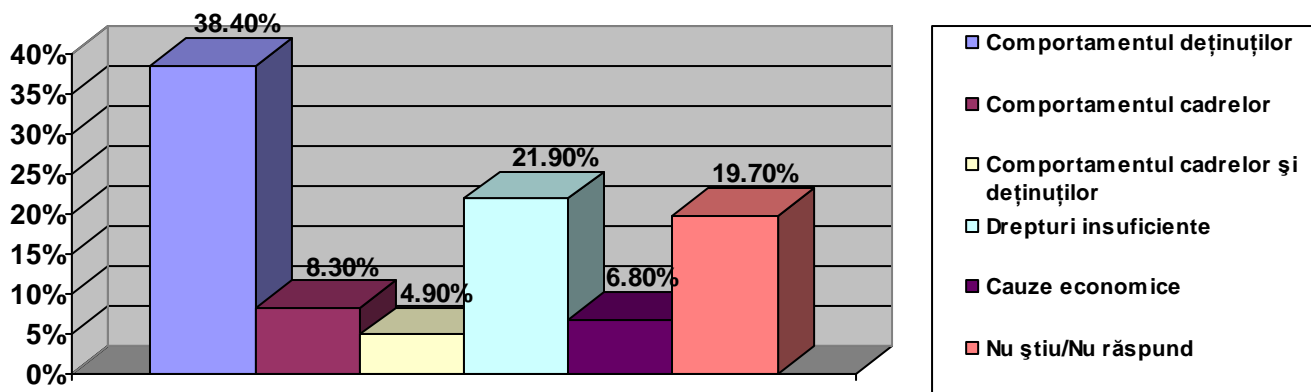
Cu toate acestea, atunci când întrebarea nu mai este personalizată, procentele se modifică sensibil, 15% dintre persoanele private de libertate declarând că sunt des și foarte des martorii unor conflicte între angajații penitenciarului și deținuți. 48,8% dintre cei chestionați consideră că între deținuți și cadre apar conflicte foarte rar sau niciodată, iar 35,4% apreciază frecvența acestora ca fiind rară.

Aprecierea frecvenței conflictelor cadru-deținut în general

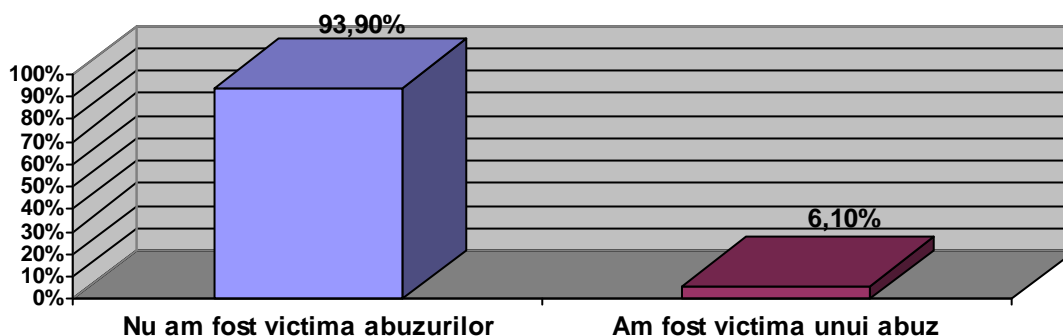
În mod surprinzător, majoritatea persoanelor private de libertate (38,4%) consideră că principala cauză a conflictelor cu angajații penitenciarului este chiar comportamentul neadecvat al deținuților, în timp ce doar 8,3% dintre aceștia dau vina pentru aceste conflicte pe cadrele din unitate. Aproape 29% dintre respondenți au identificat cauze obiective ale conflictelor, fie ele de natură instituțională (drepturi insuficiente – 21,9%), fie de natură economică (sărăcia persoanelor private de libertate - 6,8%).

Cauzele conflictelor dintre deținuți și cadre

Întrebați dacă în urma acestor conflicte asupra persoanelor private de libertate s-au comis abuzuri de către cadrele din penitenciar, 93,9% dintre respondenți au declarat că nu au fost vreodată victima vreunui abuz. Totuși, un procent de 6% din totalul celor chestionați au semnalat aspecte cu privire la posibile abuzuri din partea personalului, care țin de folosirea excesivă sau disproporționată a forței, modul de aplicare a procedurii disciplinare, modul jignitor de adresare, încălcarea drepturilor, modul de rezolvare a problemelor sau mutarea nejustificată a persoanei private de libertate dintr-o secție în alta.

S-a săvârșit vreun abuz asupra dumneavoastră pe timpul detenției?

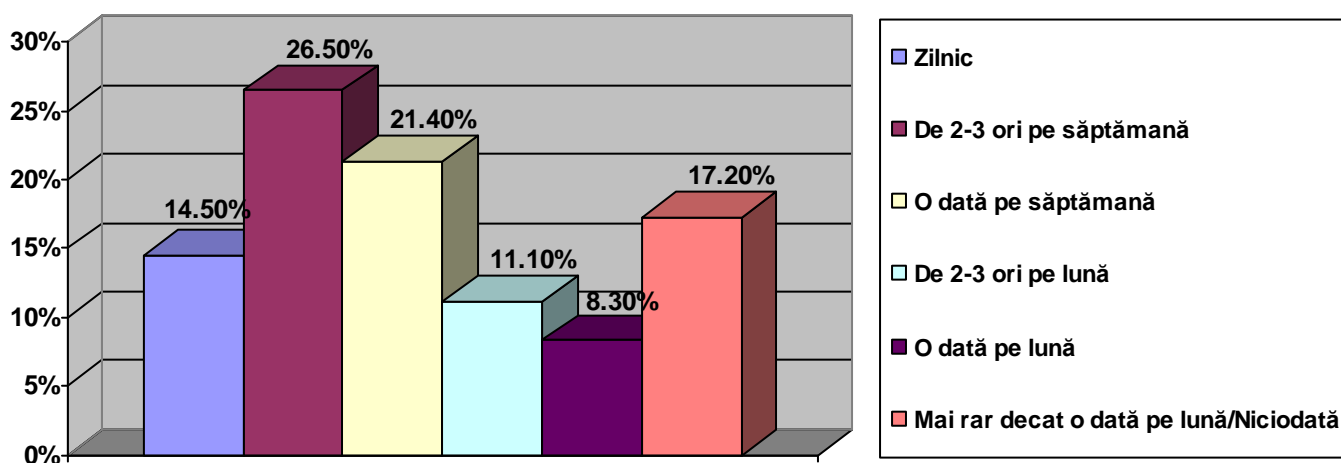

Răspunsurile oferite în ceea ce privește abuzurile săvârșite de personal asupra deținuților corelează puternic cu faptul că 90% dintre persoanele private de libertate consideră că relația cadru-deținut se desfășoară pe coordonate corecte. Comparativ cu opinia cadrelor, procentele sunt relativ asemănătoare.

5. Participarea la activități în afara camerei de deținere

Unul din cele mai importante aspecte ale vieții de detenție îl reprezintă capacitatea penitenciarului de a da posibilitatea persoanelor private de libertate să participe la activități în afara camerei de deținere, fie ele de consiliere, recreative, productive sau de școlarizare. Din păcate, doar 14,5% dintre persoanele private de libertate afirmă că participă zilnic la cel puțin o activitate în afara camerei de deținere (educaționale, de divertisment, sportive), în timp ce 26,5% dintre cei intervievați spun că participă de 2-3 ori pe săptămână la activități în afara camerei. Astfel, aproape 60% dintre persoanele private de libertate sunt parte a unor programe în afara camerei o dată sau mai rar de o dată pe săptămână (21% dintre subiecți apreciază că participarea la activități extracamere se face săptămânal, 1 din 5 deținuți consideră că frecvența cu care sunt scoși în afara camerei de deținere este între 1-3 ocazii pe lună, în timp ce un procent mare - 17,2% - afirmă că participă mai rar decât odată pe lună sau chiar deloc la activități în afara camerei de deținere).

Frecvența participării la activități în afara camerei

Dintre cei care participă zilnic la activități, 24,7% au vârsta cuprinsă între 16 și 18 ani, iar 16,4% între 18 și 21 de ani. Persoanele private de libertate cu vârsta peste 55 de ani nu participă la activități sau participă foarte rar.

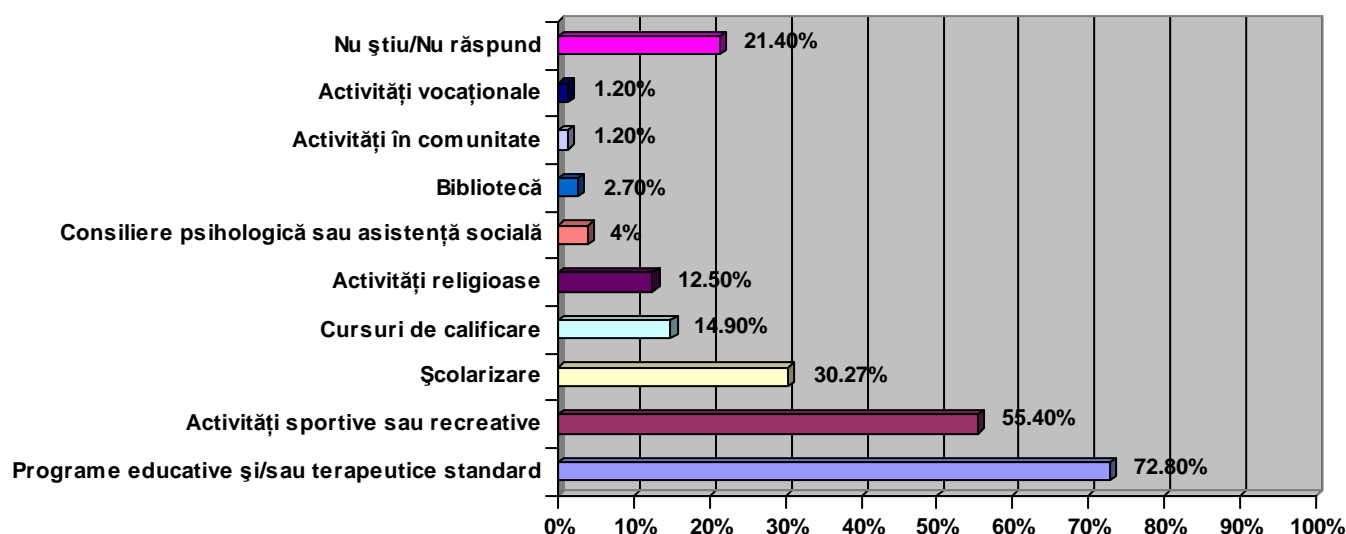
De altfel, fiind rugate să nominalizeze programe educaționale sau terapeutice pe care le desfășoară cadrele din sectoarele de reintegrare socială, 21,4% dintre persoanele private de libertate (aproape un sfert!) nu au reușit să nominalizeze nicio activitate desfășurată de compartimentul de intervenție psihosocială. Din cei 78% care și-au amintit numele a cel puțin o activitate educațională sau terapeutică, 68% au nominalizat 2 activități, în timp ce jumătate dintre ei au reușit să nominalizeze chiar 3 activități. Dintre cei care nu au putut nominaliza nicio activitate 87,2% sunt clasificați în regim închis, 96% sunt bărbați, 60,3% nerecidiviști. Sub raportul vârstei, 2,4% dintre minori și 8% tineri nu au putut indica nicio activitate.

Dintre programele desfășurate de către sectorul de reintegrare socială, cele mai multe persoane

private de libertate (72,8%) au indicat programe standard educative și/sau terapeutice propuse de către Administrația Națională a Penitenciarelor, și nu de către serviciile de asistență psihosocială și educație de la nivelul unităților. Este de remarcat că răspunsurile la această întrebare au fost în mod evident viciate de către operatorii de interviu, cadre ale acestor servicii, care fie au reformulat răspunsurile, fie le-au indus sub forma denumirilor tehnice ale programelor. De altfel, în ceea ce privește indicarea altor programe decât cele standard, programe a căror calitate și frecvență depind în mare măsură de inventivitatea și implicarea proactivă a sectoarelor de reintegrare socială din unități, procentele scad în mod semnificativ. Astfel:

- 55,4% au indicat activitățile sportive sau recreative de club printre cele mai importante 3 programe de reinsertie socială;
- 30,27% dintre persoanele private de libertate au trecut activitățile de școlarizare printre aspectele relevante ale efortului de reintegrare socială;
- un procent foarte mic de 14,9% a luat în considerare cursurile de calificare profesională ca programe importante pentru reinsertia socială;
- 12,5% dintre persoanele private de libertate au menționat activitățile de tip religios;
- un procent extrem de scăzut de 4% a auzit de programe de consiliere psihologică sau de asistență socială;
- doar 2,7% dintre persoanele private de libertate consideră accesul la biblioteca unității ca fiind un aspect important al educației în vederea reintegrării;
- procente infime de 1,2% dintre persoanele private de libertate au reușit să nominalizeze programe alternative, propuse integral de serviciile de reintegrare socială din unități, care implică activități în comunitate, respectiv activități vocaționale în interiorul penitenciarului.

**Programe ale sectorului de reintegrare socială
cunoscute de persoanele private de libertate**

Este, deci, de remarcat că, în afara unor programe standard prevăzute în *Sistemul de programe socio-educative pentru resocializarea persoanelor aflate în custodie* apărut în 1998, neadaptate contextului social și economic al zonelor în care se află unitățile, relativ vechite și cu rezultate discutabile, persoanele private de libertate nu au putut indica în mod semnificativ decât programe sportive sau recreative (!). Dar, așa cum a fost menționat, chiar și în cazul programelor standard, menționate de către persoanele private de libertate, există dubii asupra nivelului de cunoștere a lor (72,8%), luând în considerare mărturiile unor operatori asupra modului în care au fost completate răspunsurile la această întrebare și recurența denumirilor tehnice ale programelor în răspunsurile persoanelor private de libertate (EDUCOFAM, EDUCOREL, ALFAZ, EDUCOSAN, VADD SAU HOBBY), probabilitatea ca acestea să fie cunoscute fiind foarte mică.

În mod evident, dincolo de programele dictate de către administrația națională, sectoarele de reintegrare socială par să aibă rezultate modeste în cazul programelor elaborate și administrate la nivel local având în vedere procentele mici sau infime de cunoaștere a unor activități fundamentale în efortul de reinsertie socială (cursurile de calificare, programele desfășurate în cadrul comunității, asistența socială, etc). De altfel, fiind rugați să aprecieze care a fost activitatea cea mai utilă la care au participat pe durata executării pedepsei, 33% dintre persoanele private de libertate nu au putut indica nicio astfel de activitate. De asemenea 2,8% dintre respondenți nu au putut indica o activitate anume, ci au dat răspunsuri generice („toate activitățile”, „activitățile de reintegrare”, etc). Dintre cei care au răspuns la întrebare, majoritatea au apreciat activitățile derulate în cadrul programelor educaționale, dintre acestea distingându-se detașat programele de prevenire a consumului de droguri și educația pentru sănătate. Alte activități apreciate au fost cele de școlarizare, calificare și activitățile sportive.

Deși 2/3 dintre deținuți au putut indica o activitate pe care au considerat-o ca fiind utilă, un procent de 54,2% dintre aceștia nu au putut indica un motiv pentru care consideră că aceasta ar fi importantă pentru procesul de reintegrare socială. Motivațiile oferite pentru nominalizarea activităților utile reintegrării pot fi grupate în trei mari grupe: activități apreciate datorită importanței lor privind reintegrarea socială și creșterea nivelului de informații (24,4%), adaptarea la mediul penitenciar (13,1%) și dezvoltare personală (8,3%).

Din totalul populației chestionate numai 3% au putut să facă trei propuneri de activități care să fie derulate, 15,5% au făcut două propuneri și 65% au făcut o singură propunere. Analizând distribuția răspunsurilor pentru o singură propunere mai mult de un sfert din respondenți (26,2%) au propus creșterea ponderei activităților de *loisir* (de ocupare a timpului liber și activități sportive). *Pentru propunerea 2 și propunerea 3 se respectă aceeași distribuție*

Remarcăm un procent destul de ridicat de persoane private de libertate care doresc să urmeze diferite forme de educație (școala și calificare profesională). Un procent însemnat a propus derularea de cursuri de calificare în informatică sau operare PC, precum și cursuri de limbi

străine. De asemenea 8,9% dintre deținuți au pus problema derulării de activități care să vizeze perioada postdetenție (găsirea unui loc de muncă sau crearea de competențe în vederea angajării). Printre sugestiile făcute de persoanele private de libertate se numără și organizarea de cursuri de calificare pentru cei care mai au mai mult de 9 luni până la liberare.

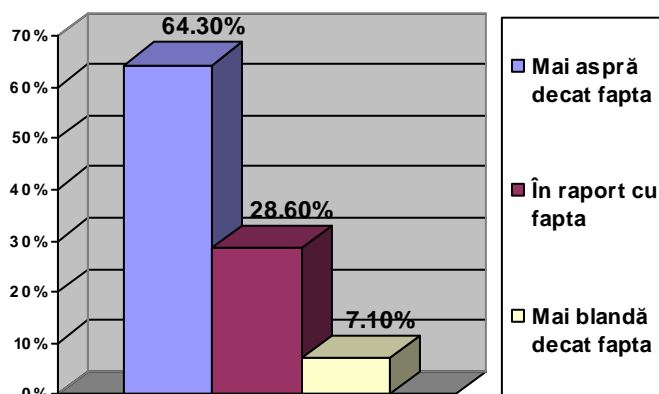
Activități propuse de către persoanele private de libertate	Exemple de activități	Procente
Activități de <i>loisir</i>	Sport	26,2%
	Ocuparea timpului liber	
Activități de școlarizare/calificare	Învățare limbi străine	18,9%
	Cursuri de informatică	
	Sporirea numărului de cursuri de calificare și extinderea perioadei de acces la cursuri pe întreaga perioadă a detenției	
	Îmbunătățirea procesului de școlarizare	
Activități alternative orientate către reintegrare	Activități în cadrul comunității	8,9%
	Informare/Căutare pentru obținerea unui loc de muncă	
	Elaborarea altor programe destinate pregătirii pentru liberare	
	Programe privind apropierea de familie	
Programe standard	Mai multe programe antidrog	3,8%
	Programe reabilitare comportamentală	
	Programe dezvoltare competențe	
	Programe de igienă	
Activități de informare	Informare juridică	2,7%
	Sporirea fondului de bibliotecă	
Altele		4,5%
Nu au propuneri		35%

6. Aspecte reparatorii ale pedepsei

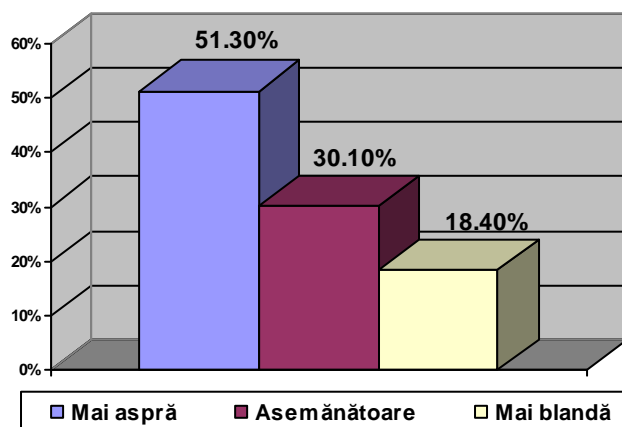
64,3% dintre persoanele private de libertate apreciază că pedeapsa dată de instanța de judecată pentru infracțiunea comisă este mai aspră decât fapta în sine. Peste un sfert dintre cei intervievați consideră că pedeapsa este pe măsura faptei, iar 7,1% dintre persoanele private de libertate sunt de părere că au primit o pedeapsă mai blândă decât ar fi meritat din partea instanței.

De asemenea, fiind solicitați să compare pedepsele primite cu cele ale altor “colegi de celulă” care au comis infracțiuni asemănătoare, 50% dintre persoanele private de libertate susțin că pedeapsa lor e mai aspră decât cea primită de alți deținuți pentru fapte similare, 30% o apreciază ca fiind asemănătoare, iar 17,2% o consideră mai blândă decât cea primită de ceilalți deținuți.

Aprecierea asprimii pedepsei date de instanță pentru fapta comisă

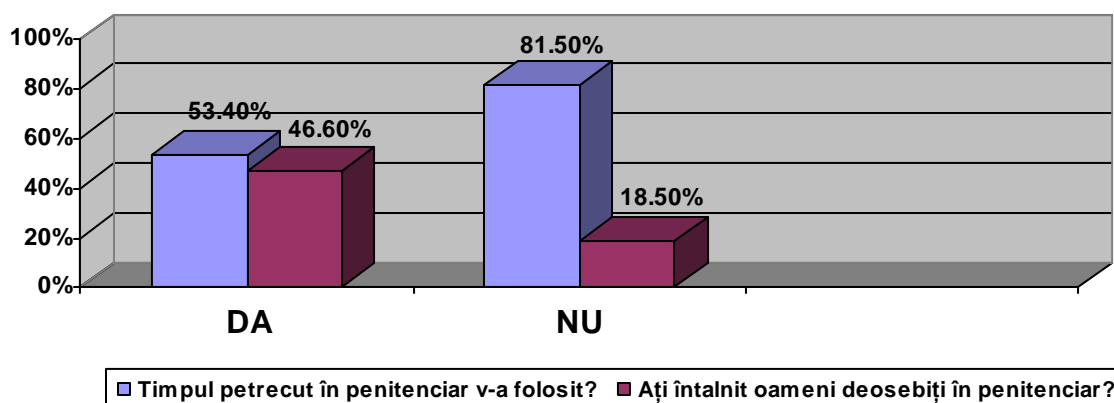

Aprecierea asprimii pedepsei în comparație cu pedepsele altor deținuți

Chiar dacă, în general, persoanele private de libertate se îndoiesc de justetea hotărârilor instanțelor de judecată, 53,4% dintre deținuți apreciază că timpul folosit în penitenciar nu a fost de prisos, iar 81,5% dintre respondenți spun că au întâlnit oameni deosebiți pe durata executării pedepsei. Acest ultim procent confirmă faptul că, în general, relația cadru-deținut este privită ca fiind în general corectă. De asemenea, se poate vorbi despre o corelație între faptul că 46% dintre persoanele private de libertate apreciază că timpul petrecut în detenție nu a folosit la nimic și faptul că 54,9% dintre deținuți nu pot indica utilitatea activităților de reintegrare socială.

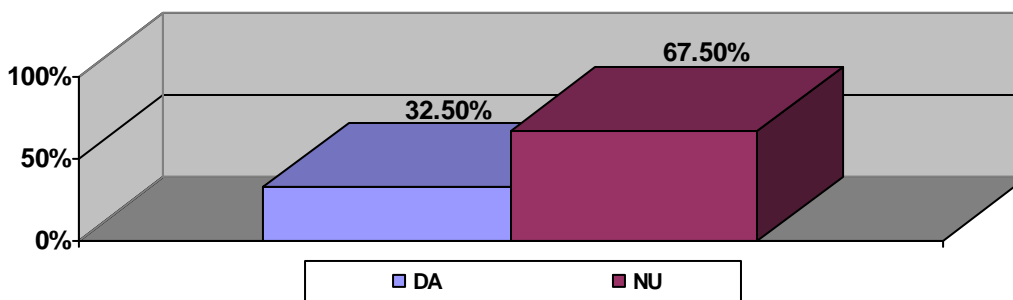
Aprecierea utilității pedepsei

7. Cunoașterea instituțiilor care oferă sprijin după liberare

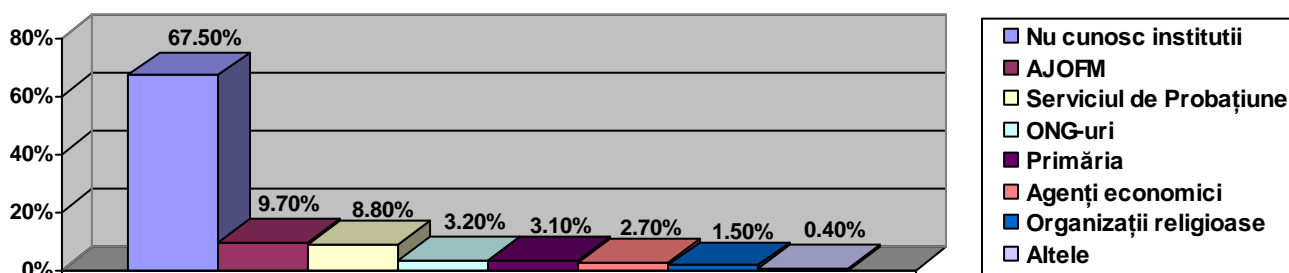
Întrebați dacă sunt familiarizați cu vreo instituție sau organizație care ar putea reprezenta un sprijin în vederea reinserției sociale după liberare, peste două treimi dintre persoanele private de libertate au declarat că nu cunosc nicio instituție care ar putea să sprijine persoanele private de libertate în perioada postdetenției. În măsura în care persoanele private de libertate au rupt legătura cu familia în timpul detenției sau provin din grupuri sociale defavorizate, acest procent de 67,5% indică un potențial foarte ridicat de perpetuare a comportamentelor infracționale și o lipsă evidentă de interes din partea sistemului penitenciar de a orienta traseul social al deținuților după liberare încă din timpul detenției. Acest fenomen negativ ar putea fi cauzat fie de slaba colaborare dintre penitenciare și partenerii externi, fie de informarea precară cu privire la programele postdetenției.

Cunoașteți instituții care pot oferi sprijin post-detenție?

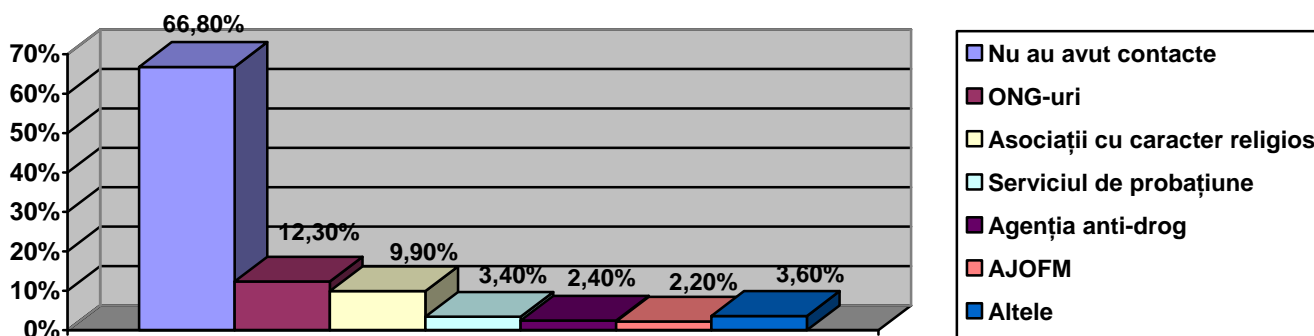
Dintre persoanele private de libertate care au fost informate cu privire la instituții sau organizații care pot oferi un sprijin în perioada postdetenției, cei mai mulți au indicat agențiile județene pentru ocuparea forței de muncă și serviciile de probațiune. În termeni reali, însă, doar 8,8% dintre persoanele private de libertate au auzit de serviciile de probațiune, ceea ce arată atât calitatea scăzută a activității serviciilor de probațiune, cât și colaborarea deficitară dintre sistemul penitenciar și Direcția de Probațiune din cadrul Ministerului Justiției. De asemenea, în condițiile în care AJOFM au încheiat protocoale de colaborare cu toate unitățile subordonate ANP, procentul de 9,7% de persoane private de libertate care au auzit de AJOFM ne demonstrează caracterul nefuncțional al colaborării, lipsa cursurilor de calificare profesională organizate de AJOFM, și, practic, slaba preocupare a unităților de a intensifica cooperarea cu aceste agenții județene.

Ce instituții credeți că pot oferi asistență post-detenție?

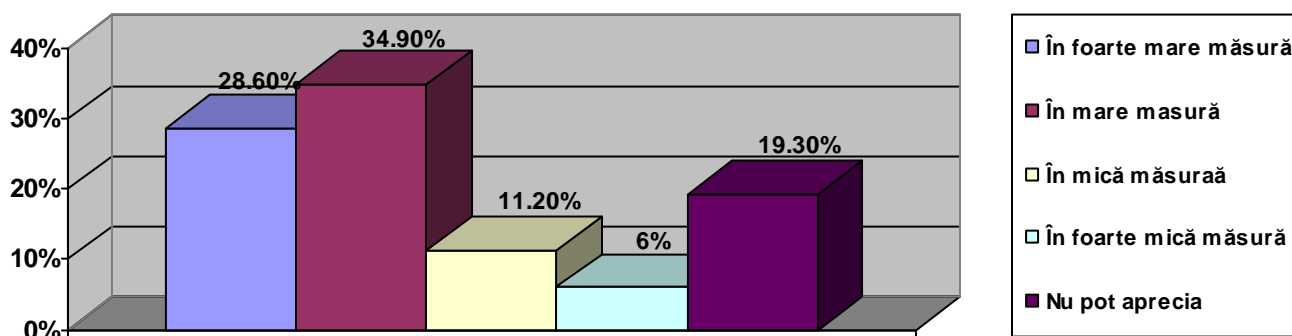
De altfel, numai 33,8% dintre persoanele private de libertate intervievate au avut contact în perioada detenției cu instituții sau organizații care au derulat programe de reintegrare în penitenciar. Este explicabil, astfel, de ce 70% dintre deținuți nu cunosc instituții sau organizații care să-i sprijine după liberare. De asemenea surprinde faptul că, dintre instituțiile cu care au avut contact, majoritatea au programe cu caracter religios, reprezentanții cei mai des întâlniți fiind cei ai Serviciul Umanitar pentru Penitenciare (ale căror programe au preponderent un caracter moral religios) și Misiunea Creștină pentru Închisori.

Cu reprezentanții căror instituții care au derulat programe ați avut contact?

Deși contactele cu instituțiile și organizațiile care desfășoară programe de reinsertie socială sunt destul de rare, majoritatea persoanelor private de libertate (63,5%) apreciază utilitatea acestor contacte și își manifestă dorința dezvoltării unor parteneriate între sistemul penitenciar și organizațiile competente să ofere sprijin în vederea reintegrării.

Aprecierea utilității colaborării cu instituțiile/organizațiile care oferă sprijin în vederea reinsertiei sociale

8. Asistența religioasă

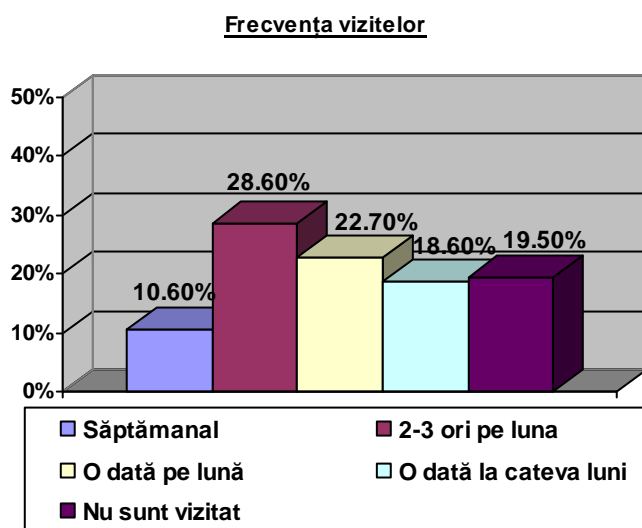
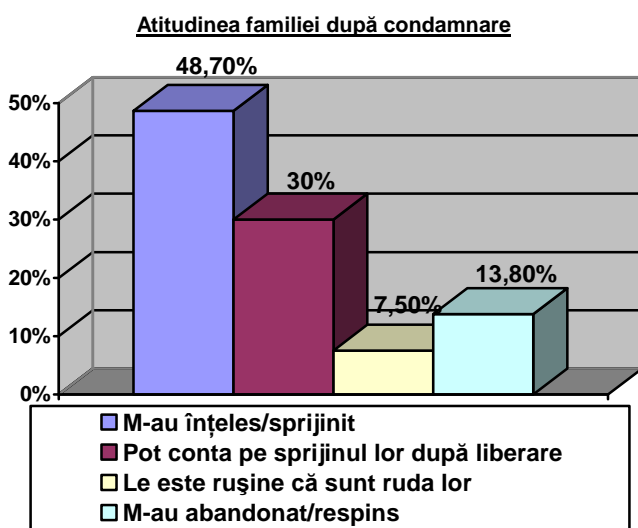
61,7% dintre respondenți afirmă că participă o dată pe lună (16,3%) sau chiar mai rar de atât (45,4%), la activitățile desfășurate de preotul penitenciarului, însă nu participă nici la activitățile moral-religioase organizate de alte culte sau organizații de profil (73,3% dintre respondenți au declarat că participă mai rar decât odată pe lună sau deloc la asemenea activități). Dincolo de posibilă lipsă asumată a vieții religioase a unei părți importante din totalul persoanelor private de libertate, sau, eventual, de apartenența acestora la alte confesiuni, numărul persoanelor private de libertate care nu au acces la servicii de tip religios este destul de mare având în vedere prezența continuă a preoților ortodocși în toate unitățile penitenciar, ei fiind angajați ai sistemului penitenciar, și multitudinea de organizații religioase care au acces în penitenciare.

În general, sprijinul oferit de organizațiile religioase este văzut ca fiind preponderent moral și spiritual. Aproape jumătate dintre respondenți au indicat că au primit sprijin din partea unei organizații religioase, 11,2% din partea a două organizații religioase, 2,6 % din partea a trei organizații, în timp ce numai 0,7% din partea a patru. Este, totuși, de remarcat că, peste 50% dintre cei care au menționat că au primit un astfel de sprijin, au menționat preotul unității (28,3% din totalul deținuților). Dintre cultele care își desfășoară activitatea în penitenciar și au sprijinit persoanele private de libertate s-au remarcat biserica penticostală, baptistă și adventistă, iar dintre organizații Serviciul Umanitar pentru Penitenciare, Stânca Veacurilor și Misiunea Creștină pentru Închisori.

9. Dificultăți postliberare și relația persoanei private de libertate cu familia

Persoanele private de libertate își construiesc propria imagine privind rețeaua de sprijin, un procent de 80% dintre aceștia considerând că familia oferă sau va oferi sprijin după liberare. În comparație, însă, cu speranța de a primi ajutor din partea familiei, în mod cuantificabil persoanele private de libertate se bucură de un sprijin mai redus în timpul detenției, doar 61,9% dintre acestea fiind vizitate cel puțin o dată pe lună de către familie. Pentru ceilalți 18,6%, care sunt vizitați odată la câteva luni, există speranța că familia îi va sprijini după ieșirea din penitenciar.

Îngrijorător este, însă, procentul de 20% dintre persoanele private de libertate care nu dispun de rețea de suport nici în penitenciar (nu sunt vizitați de nimeni), nici în societate (familia i-a abandonat sau familiei îi este rușine cu ei). Din acest punct de vedere este crucială inițierea de programe de reluare și dezvoltare a legăturilor cu familia mai ales că cei care sunt vizitați au indicat în procent de 92,7% că principalul vizitator este un membru al familiei, aceasta fiind mai dispusă să mențină legătura cu persoanele condamnate cu privarea de libertate (prieteni și cunoștințele reprezentând doar 7,3%).

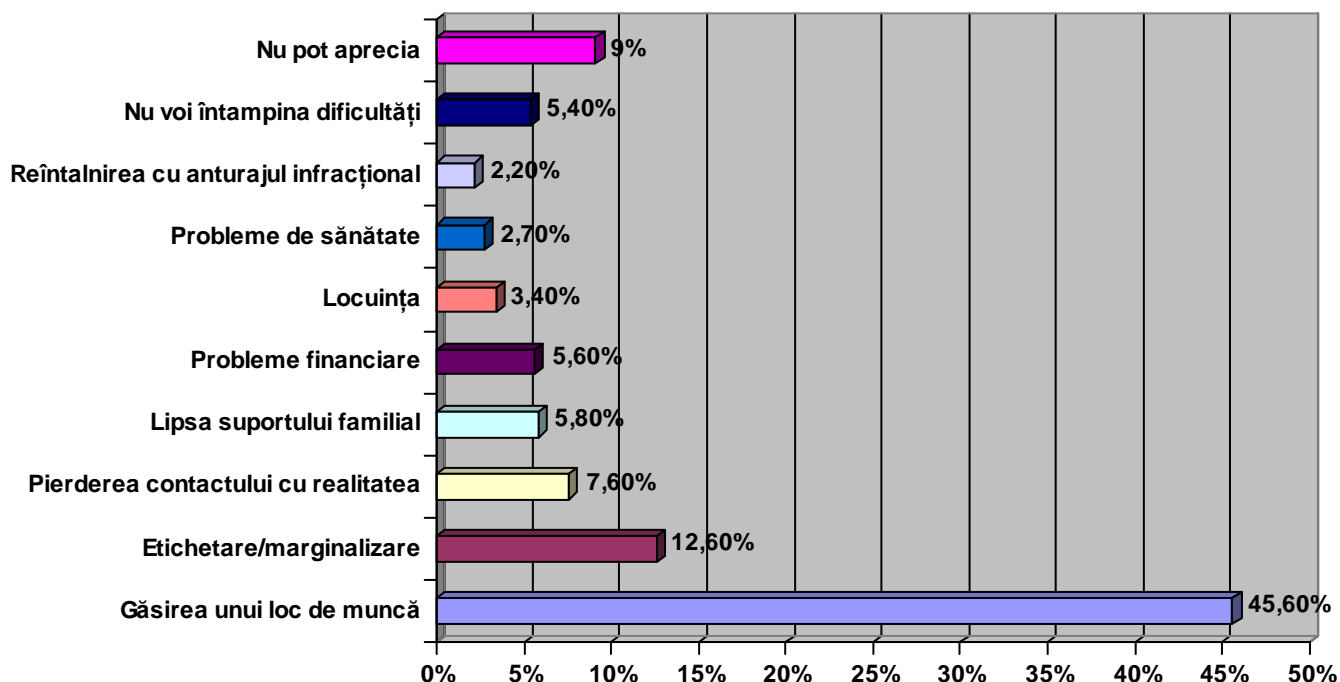
Persoanele private de libertate apreciază că cea mai importantă problemă pe care o vor întâlni în perioada post-detenție este găsirea unui loc de muncă, 45,6% dintre aceștia considerând că vor avea dificultăți în acest sens. Faptul că persoanele private de libertate sunt conștiente în mare măsură de această dificultate explică dorința lor de a participa la mai multe cursuri de calificare profesională, la activități productive în afara spațiului de deținere și la programe destinate reinserției sociale. În acest sens, este cu atât mai îngrijorătoare percepția persoanelor private de libertate asupra slabelor performanțe ale serviciilor de asistență psihosocială și educație din cadrul unităților penitenciar.

De asemenea, persoanele private de libertate sunt îngrijorate de statutul social de „fost pușcăriaș” pe care îl vor avea în societate (12,6%), de prejudecățile și etichetarea de care vor avea parte din

partea membrilor comunității. În acest sens este necesar ca sistemul penitenciar să depună eforturi pentru a restabili legătura persoanelor private de libertate cu comunitatea încă din timpul detenției, și să dezvolte campanii de sensibilizare a comunității asupra acestei probleme.

Numai 5,4% dintre deținuți consideră că nu vor avea probleme după liberare, în rest aceștia considerând că vor mai întâmpina dificultăți determinate de lipsa locuinței, de pericolul reintegrării în grupuri infracționale sau de pierderea legăturilor cu exteriorul în timpul detenției.

Ce dificultăți veți întâmpina după liberare?

10. Concluzii și recomandări

Având în vedere rezultatele acestui sondaj, putem formula câteva concluzii generale cu privire la calitatea vieții de detenție, a programelor de reinserție socială, a raporturilor dintre deținuți și cadre, și la raporturile cu lumea exterioară, așa cum sunt acestea percepute de persoanele private de libertate:

Aspecte pozitive:

- persoanele private de libertate se declară în general mulțumite de comportamentul angajaților penitenciarelor, de gradul de siguranță în penitenciar și în camera de deținere;
- majoritatea persoanelor private de libertate consideră că legile și regulamentele sunt aplicate în mod corect în penitenciare;
- persoanele private de libertate susțin că au loc rar conflicte cu personalul penitenciarului și că nu sunt subiecți ai unor abuzuri din partea acestora;
- interesul persoanelor private de libertate pentru dezvoltarea unor programe alternative de reinserție socială;
- majoritatea deținuților afirmă că au întâlnit oameni deosebiți pe parcursul executării pedepsei și că, în general, timpul petrecut în penitenciar nu a fost de prisos;
- dorința persoanelor private de libertate de a fi dezvoltate parteneriate între sistemul penitenciar și organizațiile guvernamentale sau neguvernamentale competente să ofere sprijin în vederea reintegrării.

Aspecte negative:

- nemulțumirea persoanelor private față de calitatea hranei, confortul din camera de deținere, calitatea asistenței medicale și condițiile de igienă și curățenie;
- nemulțumirea persoanelor private de libertate față de aspecte fundamentale ale efortului de reinserție socială: accesul la muncă, accesul la activități de școlarizare și calificare profesională;
- dificultatea/eșecul serviciilor de intervenție psihosocială în a explica persoanelor private de libertate scopul detenției și al sistemului penitenciar în ansamblul său;
- slabul potențial de atractivitate al programelor și activităților dedicate reinserției sociale;
- activitatea angajaților sistemului penitenciar este încă concentrată asupra rezolvării unor probleme ce țin de supraviețuire individuală și satisfacere de nevoi primare în timpul detenției, și prea puțin asupra rezolvării unor probleme cu relevanță socială;
- pentru rezolvarea problemelor, persoanele private de libertate consideră mai indicat să apeleze la persoane fără pregătire în domeniul consilierii, decât la educatori, psihologi, etc., ceea ce arată fie slaba informare cu privire la rolul acestora, fie neîncrederea în capacitatea și competența lor de a rezolva probleme personale concrete;

- indicarea unor posibile abuzuri (rare, totuși) din partea personalului: folosirea excesivă sau disproporționată a forței, modul de aplicare a procedurii disciplinare, modul jignitor de adresare, încălcarea drepturilor, modul de rezolvare a problemelor sau mutarea nejustificată a persoanei private de libertate dintr-o secție în alta;
- aproape 60% dintre persoanele private de libertate participă la programe în afara camerei doar o dată sau mai rar de o dată pe săptămână, ceea ce arată atât frecvența redusă a programelor de reintegrare sau modul deficitar de concepție ale acestora, cât și absența parteneriatelor cu comunitatea;
- un sfert dintre persoanele private de libertate nu a reușit să nominalizeze nicio activitate desfășurată de sectoarele de reintegrare socială din unități;
- în afara unor programe standard prevăzute în *Sistemul de programe socio-educative pentru resocializarea persoanelor aflate în custodie* (apărut în 1998), neadaptate contextului social și economic al zonelor în care se află unitățile, relativ învechite și cu rezultate discutabile, persoanele private de libertate nu au putut indica în mod semnificativ decât programe sportive sau recreative (!);
- sectoarele de reintegrare socială par să aibă rezultate modeste în cazul programelor elaborate și administrate la nivel local având în vedere nivelul extrem de scăzut de cunoaștere a unor activități fundamentale în procesul de reinserție socială (cursurile de calificare profesională, programele desfășurate în cadrul comunității, asistența socială, etc.)
- o treime dintre persoanele private de libertate nu pot indica o activitate de reintegrare socială desfășurată de serviciile de intervenție psiho-socială pe care ei ar considera-o utilă;
- deși 2/3 dintre deținuți au putut indica o activitate pe care au considerat-o ca fiind utilă, un mai mult de jumătate dintre aceștia nu au putut expune un motiv pentru care consideră că aceasta ar fi importantă pentru procesul de reintegrare socială;
- peste două treimi dintre persoanele private de libertate au declarat că nu cunosc nicio instituție care ar putea să le sprijine în perioada postdetenție, ceea ce arată un potențial foarte ridicat de perpetuare a comportamentelor infracționale, o colaborare deficitară cu parteneri externi, informare precară cu privire la programele postdetenție și, în general, o lipsă evidentă de interes din partea sistemului penitenciar de a orienta traseul social al deținuților după liberare încă din timpul detenției;
- doar 8,8% dintre persoanele private de libertate au auzit de serviciile de probațiune, ceea ce arată atât calitatea scăzută a activității acestora, cât și colaborarea deficitară dintre sistemul penitenciar și Direcția de Probațiune din cadrul Ministerului Justiției;
- doar o treime dintre persoanele private de libertate intervievate a avut contact în perioada detenției cu instituții sau organizații care au derulat programe de reintegrare în penitenciar, iar dintre acestea majoritatea sunt cu caracter religios;

- rezultate contradictorii și neuniforme cu privire la activitatea preoților ortodocși din penitenciare, angajați ai sistemului penitenciar;
- ruperea completă a legăturilor familiale sau de prietenie în timpul detenției, 4 din 10 persoane private de libertate extrem de mare de persoane private de libertate (40%) care nu sunt vizitate de nimeni în timpul detenției;
- îngrijorarea legitimă a persoanelor private de libertate cu privire la dificultățile majore pe care le vor întâmpina după liberare în găsirea unui loc de muncă și în reintegrarea în cadrul comunității datorită prejudecăților și etichetării de „fost pușcăriaș”.

Recomandări:

1. Formularea unui punct de vedere al Direcției de Intervenție Psihosocială de la nivelul ANP asupra nemulțumirilor persoanelor private de libertate cu privire la calitatea activității și competența serviciilor subordonate din teritoriu (neîncredere care este prezentă și la nivelul angajaților sistemului penitenciar) și, în consecință, propuneri de măsuri administrative.
2. Dezvoltarea activității sectorului de reintegrare socială prin:
 - a) evaluarea urgentă a programelor de reinserție socială standard desfășurate la nivelul întregului sistemului penitenciar (așa cum sunt ele prevăzute în *Sistemul de programe socio-educative pentru resocializarea persoanelor aflate în custodie*) prin indicatori de performanță, și îmbunătățirea acestora;
 - b) reducerea numărului de programe standard, stabilite la nivel central, și încurajarea dezvoltării de programe la nivel local, cu indicatori de performanță, adaptate atât contextului social și economic local, cât și nevoilor psihosociale ale grupurilor țintă;
 - c) creșterea nivelului de atractivitate a programelor pentru persoanele private de libertate și explicarea clară și permanentă a utilității acestora;
 - d) dezvoltarea de parteneriate continue la nivel local cu instituțiile de învățământ superior de profil (asistență socială, psihologie, sociologie, etc.) pentru elaborarea de programe comune și încurajarea practicii de specialitate a stagiariilor;
 - e) creșterea numărului programelor de dezvoltare de competențe, de cursuri de calificare profesională și de activități în comunitate;
 - f) continuarea procesului de sporire a numărului de specialiști în serviciile de intervenție psihosocială din unități;
 - g) elaborarea unei metodologii comune de intervenție psihosocială la nivel central, în consultare cu reprezentanții societății civile, și aplicarea ei unitară, cu indicatori de performanță comuni, la nivelul atât al programelor sistemului penitenciar, cât și al programelor ONG-urilor partenere.

3. Luarea de urgență a unor măsuri la nivel local pentru îmbunătățirea calității hranei și, pe termen lung, încurajarea procesului de externalizare a serviciilor de acordare a hranei.
4. Identificarea de urgență, la nivel local, a unor modalități de îmbunătățire și păstrare a igienei și aplicarea lor imediată în penitenciare.
5. Limitarea la un minim posibil a unor potențiale abuzuri ce țin de modul jignitor de adresare, modul de rezolvare a problemelor, mutarea nejustificată a persoanei private de libertate dintr-o secție în alta sau modul de aplicare a procedurii disciplinare.
6. Identificarea posibilităților de asistență postdetenție și informarea continuă a persoanelor private de libertate cu privire la acestea.
7. Dezvoltarea accelerată a colaborării dintre serviciile de intervenție psihosocială și colaboratorii externi, guvernamentali sau neguvernamentali (serviciile de probațiune, AJOFM, ONG-uri, etc.).
8. Integrarea programelor colaboratorilor externi în Programe operaționale semestriale sau anuale ale serviciilor de intervenție psihosocială de la nivelul unităților, cu urmărirea unor obiective identice sau complementare, stabilite în comun, și cu indicatori de performanță omogeni.
9. Identificarea de urgență a modalităților de implicare a persoanelor private de libertate în activități în afara camerei de deținere.
10. Încurajarea pe cât de mult posibil a contactelor dintre persoanele private de libertate și familiile acestora, atât prin dezvoltarea de programe de reluare a legăturilor cu familia, cât și prin măsuri administrative sau legale.
11. Participarea mai activă a preoților ortodocși, angajați ai sistemului penitenciar, în procesul de reintegrare și eforturi mai consistente din partea acestora în atragerea de resurse materiale din partea Bisericii Ortodoxe.